

Hämäräekologinen monikirjoittaminen
— *Outoja kohtaamisia piilevässä luonnossa*
Elena Salminen

Taiteen kandidaatin opinnäytetyö

Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma — Taiteen laitos
Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, 2020

Ohjaaja: Riikka Haapalainen

Opponentit: Otto Koskelo & Viola Lindqvist

Tekijä Elena Salminen

Työn nimi Hämmärekologinen moninkirjoittaminen – Outoja kohtaamisia piilevässä luonnossa

---

Laitos Taiteen laitos

Koulutusohjelma Kuvataidekasvatus

Vuosi 2020

Sivumäärä 54

Kieli Suomi

Tutkielmassani tarkastelen kirjoittamista ruumiillisena toimintana ja ruumiillista kokemusta muuttavana tapahtumana, ja luonnostelen moninkirjoittamista hämmärekologisesti virittävänä kirjoitustapana, joka kaivautumalla ja kääntelemällä hakeutuu luonnon piileville alueille ja arkiaistien rajoja ylittävien ilmastokatastrofin ilmiöiden äärelle. Viittaan ilmastokatastrofiin jälkiluonnollisena tilanteena, ja nimitän sitä tutkielmassani pinteeksi.

Esitän, että pinne on monista voimista ja säikeistä muodostuva, ja erilaisia inhimillisiä ja ei-inhimillisiä olentoja, eliöitä, asioita ja aineita lävistävä kimmoke, joka kutsuu kaivamaan ja kääntelemään käsitteistöä, jolla tarinoida ja teorioida monitahoisesti ja levittyen. Hahmottelen moninkirjoittamista altistuneessa ruumiissa tapahtuvaksi korostaakseni sitä, että altistunut, kirjoittava ruumis on materiaalisella tavalla linkittynyt osaksi moninaisten olentojen kudelmaa. Tämän kautta moninkirjoittaminen määrittäytyi toiminnaksi, joka tapahtuu moninlaisesti, moniäänisesti ja monien historioiden, ketjujen ja materiaalistien kytkösten vaikuttamana.

Moninkirjoittaessa ajattelu on mahdollista aktiivisesti irtaannuttaa kapitalistisesta, patriarkaalisesta, kolonialistisesta logiikasta, jolle perustuva resurssiajattelu on eriyttänyt ihmisyksilön ainutlaatuisen ajattelijan ja toimijan asemaan, ja asettanut luonnon ihmisen tarkoituspäätä palvelevaksi taustavaikuttajaksi. Tutkielma kokoaa yhteen inhimillisen ja ei-inhimillisen rajoja reikiinnyttävää ja uudelleenpiirtävää teoriointia ja tarinoitua todeten, että erilaiset riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteet, ja niille pohjaavat tarinat ja ajattelu, ovat edellytys pinteessä pärjäämiselle.

Tutkielma tarkentaa piilevään luontoon, johon virittäytymällä voi kirjoittaessa tulla epäselvän, oudon ja ihmisperspektiiviä horjuttavan kohtaamaksi. Tässä yhteydessä tutkielmassa nousee esiin se, kuinka sekä kirjoittaminen, että myös lukeminen, voivat olla tapoja harjoittaa kokemuksellista ekologiaa, tai ekologista kokemuksellisuutta, sellaistenkin ilmiöiden kautta, jotka ovat epäselviä ja vaikeasti käsitettäviä. Hämmärekologinen ajattelu ja outouttaminen siirtävät ihmisen pois tarinan keskiöstä, ja tekevät näkyväksi ei-inhimillistä toimijuutta.

Tutkielman läpi punoutuva aineisto nojaa enimmäkseen Donna Harawayn, Hélène Cixous'n ja Kaisa Kortekallion teksteihin. Tutkielman kaunokirjallinen aineisto koostuu Joyelle McSweeneyn Bug Time-runotekstistä ja Leena Krohnin Tainaron-romaanista. Fiktiivisen aineiston sisällyttäminen tutkielmaan raottaa ajatusta siitä, kuinka akateemisessakin viitekehyksessä fiktio voi olla tutkimisen metodi.

Tutkielman hahmottelemaa moninkirjoittamista ja moninajattelua voi myös liittää taiteen tekemisen menetelmiin ja tuoda kuvataidekasvatuksen kentälle kriittisen ajattelun työkaluna. Se saattaa toimia ajattelua notkistavana tapana jäsenellä ilmastokatastrofin pinnettä ja omaa paikantuneisuuttaan jälkiluonnollisessa tilanteessa, yhdessä elävien ja monitahoisesti vuorovaikutteisten olentojen rihmastoissa.

Avainsanat hämmärekologia, kirjoittaminen, outous, piilevä luonto, moninkirjoittaminen, kuvittelu, feministinen tieto, kanssa-olo, altistuminen, fiktio, posthumanismi

---

- 5 Anturi
- 10 Säikeet
  - Moninkirjoittava ruumis
  - Pinne (jälkiluonnollinen tilanne)
  - Altistuminen (kanssa-olo)
- 20 Piilevä luonto
  - Rajoilla & raoissa olevat (sienet & rikkakasvit)
- 30 Oudoilla alueilla (hämärä ekologia)
  - Nekropastoraalin ötökkäaika
  - Tainaron & hyönteisenkaltaiset
- 42 Tihku (vesi & märkä teksti)
- 49 Mehevöityminen (komposti & kääntely)

Kirjoitan tässä, jota lävistää ja ympäröi kehikko monitasoisia alistavia ja toiseutta synnyttäviä ja ylläpitäviä rakenteita, ja jota hallitsee resurssiajattelulle perustuva kapitalistinen, patriarkaalinen, kolonialistinen logiikka. Kirjoitan osana laajaa, systemaattista ja alati kiihtyvää ympäristötuhoa, jossa oma ruumiini on tiukasti kietoutunut ja monella tavalla kytköksissä ympäristökatastrofiin.

Kytös on materiaallinen, sillä olen solmuke osana inhimillisten ja ei-inhimillisten olentojen, maisemien ja vesimaisemien verkostoa ja vuorovaikutussuhteita, jotka liittävät toisiinsa laajalle rönsyävät keskinäiset riippuvuussuhteet ja yhteenkietoutumat. Monet näistä kytköksistä ovat kuitenkin jossakin välittömän kokemusmaailmani ulottumattomissa tehden niistä vaikeasti havaittavia ja käsitettäviä.

Tutkielmani liikkuu kahdella lomittaisella, toisiinsa kiertyvällä tasolla, joista toinen kaivelee ja kokoaa yhteen käsitteistöä ja kimmokkeita, joiden kautta herkistyn paikantamaan itseni ympäristökatastrofin tilanteessa ja osana moninaisten olentojen kudelmää.

Tutkielmani toinen taso puolestaan tarkastelee kirjoittamista toimintana, jonka kautta voin harjoittaa kokemuksellista ekologiaa ja aktiivisesti muovata, käännellä ja reitittää ajatteluani siten, että tulen kirjoittamisen kautta liikkuneeksi välitöntä aistihavaintoa ja kokemusmaailmaani ulommalle,

luonnon hämäriin ja piileviin ulottuvuuksiin. Esitän, että ekologisesti virittynyt kirjoittaminen johdattaa uudelleenpiirtämään inhimillisen ja ei-inhimillisen rajoja ja pohtimaan millaisia inhimillisiä ja ei-inhimillisiä vuorovaikutuksia voidaan ruumiillisella tasolla — kirjoittamisen keinoin — *tuntea* tai *tunnustella*.

Tutkielmassani kirjoittaminen kytkeytyy ennen kaikkea sellaiseen hämäreäkologiseen ajatteluun, joka laskeutuu rajoille, rakoihin, syvääntöihin, joissa ei ole erotettavissa *luontoa* ja *luonnotonta*. Hämäreäkologisessa ajattelussa, jolle tutkielmani perustuu, raja ihmisen ja luonnon välillä on ohut ja himmeä, reikäinen, vuorovaikutteinen ja yhteenkietoutunut ja häviävä. Järjestys ja hierarkiat purkautuvat, ja rajat inhimillisen ja ei-inhimillisen, elollisen ja elottoman, luonnon ja kulttuurin, materiaalsen ja aineettoman ja yksilöllisen ja kollektiivisen välillä lohkeilevat.

Yksi tutkielmani lähtökohdista on pohjustaa ja hahmotella sellaisia tapoja kirjoittaa ja ajatella, jotka siirtävät ihmisen sivuun kertomuksen keskiöstä. Kutsun tällaista tarinoinnin ja kirjoittamisen tapaa **moninkertomiseksi**¹. Kutsu moninkertomiseen korostuu ilmastonmuutoksen ja monitahoisten ekologisten kriisien kiihtyessä ja vahingoittaessa yhä useampia eliöitä osoittaen, että ilmastokriisi on myös ontologinen kriisi, monen-

1 Tutkielmassani esitetty moninajattelu, moninkertominen ja moninkirjoittaminen kytkeytyvät ajattelussani feministisen teorian pyrkimykseen pluralismista teorian ja tekstin rakenteessa.

laisten toisiinsa kietoutuneiden olemassaolojen edellytyksiä uhkaava katastrofi, perinpohjaisesti sidoksissa niin inhimillisiin kuin ei-inhimillisiinkin olentoihin ja asioihin.² Tutkielmassani esitän, että ilmastokriisi on polttava kimmoke pluralistiselle ajattelulle, joka tunnustaa ihmisten, asioiden ja olentojen monimuotoiset suhteet, ja korostaa uudenlaisen, *moninlaisen* ajattelun ja tarinankerroksen tärkeyttä.

Tutkielmani henkilökohtainen pyrkimys on luoda tallennelma niistä erilaisista lähtökohdista, joista lähestyn paitsi kirjoittamista, myös ekologista ajattelemista ja rooliani kanssaeläjänä moninaisten olentojen ja asioiden rihmastoissa. Tutkielma ehkä tarjoaa vastaavia kiinnekohtia myös lukijalleen. Toivon sen näyttäytyvän tunnustelevana, kysyvänä, koettelevana ja hakevana, ja myös näiden sivujen ulottumattomiin jatkuvana luonnostelmana ilmastokriisin tunnustelemisesta ruumiista käsin ja kirjoittamalla.

Kirjoitan kirjoittamisesta, koska ajattelen sen olevan uudistuva ja uudistava voima, joka synnyttää lisää kirjoittamista. Kirjoittaminen liittyy osaksi jotakin; historiaa, kaanonia, ajatusperinteitä, ihanteita, arvoja ja kielenkäytön tapoja, ja siksi on väliä, miten, missä ja mistä kirjoittaa.³ Kirjoittamisen kautta löydän tapoja haastaa totuttua ja normatiivista vakiintunutta logiikkaa ja tiedonkäsitystä,

2 Pohjautuu omiin muistiinpanoihini *More-than-human*-lukupiirin tapaamisista syksyllä 2019, ja lukupiirin sisältöjen kuvauksesta, jonka on laatinut Riikka Hohti. (Helsingin Yliopisto.)

3 Haraway 2016, s. 12, 35.

ja luoda tilaa ajatuskokeiluille.⁴ Kirjoittaminen on minusta perinpohjaisen poliittista, sillä sen avulla voi harjoittaa ja ylläpitää aktiivista, radikaalia ja kriittistä kuvittelua ja ajattelua, erilaisten mahdollisten maailmojen tekemistä, tutkimista ja kokemista. En kirjoita ainoastaan välittääkseni tietoa, vaan ensisijaisesti käännelläkseni sitä, muovatakseni sitä ja tunnustellakseni sitä.

Tutkielman kannattelevat teemat palautuvat erityisesti Donna Harawayn kirjaan *Staying with the Trouble*⁵, joka on vaikuttanut omaan ekologiseen ajatteluuni merkittävästi.

Erityisen lähellä tutkielmani aihepiirejä liikkuu kirjallisuudentutkija Kaisa Kortekallio, jonka keväällä 2020 julkaistu väitöstutkimus *Reading Mutant Narratives*⁶ tarkastelee ekologista kokemuksellisuutta kirjallisuudessa. Kortekallio tutkii kokemuksellisuutta lukemisessa, ja itse puolestani kirjoittamisessa, mutta teemoiltaan tutkimukset ovat läheisesti kosketuksissa toisiinsa.

Keskeiseksi elementiksi tutkimustani määrittyy myös tutkimisen ja kirjoittamisen liikkeen hahmottelu. Tässä nojaan erityisesti Hélène Cixous'n teokseen *Three Steps on the Ladder of Writing*⁷, joka on eräänlainen tutkimusretki kirjoittamisen maailmoihin. Cixous'n kirjoittamisen liike tulee tämän tutkielman yhteydessä sovelletuksi juuri-kin ekologisesti virittyneeseen kirjoittamiseen, sillä

4 Haraway 2016.

5 Haraway 2016.

6 Kortekallio 2020a.

7 Cixous 1993.

koen sen tavaksi painautua vasten ja lähelle sellaisiakin olentoja ja ilmiöitä, jotka sijaitsevat välittömän havainnointikyvyn hämärissä.

Tuon osaksi tutkimustani myös kaunokirjallista tekstiä, sillä haluan täydentää teoreettista lähdeaineistoani myös poeettisemmalla ilmaisulla. Kokeilen kokevaa, eläytyvää lukijapositiona Joyelle McSweeneyn runossa *Bug Time*⁸ (Hyönteisaikaa⁹) ja Leena Krohnin *Tainaron*¹⁰ romaanissa, koska molempien teosten maailmat sijoittuvat epävarmoille alueille, joissa tapahtuu muodonmuutoksen, hajoamisen ja sekoittumisen prosesseja, jotka haastavat valistuksellisesta ihmisperspektiivistä kumpuavaa tapaa kokea ja kohdata ei-inhimillinen. Kaunokirjallisen tekstin liittäminen tutkielmaan on minulle myös yksi tutkimisen metodi, sillä haluan suhtautua kuvitteelliseen tekstiin tietoa ja kokemuksellisuutta synnyttävänä. Se, miten oma ajatteluni, tietoni ja tarinointini muodostuu, tapahtuu muun, jo olemassa olevan ajattelun, tiedon ja tarinoinnin kautta. Kokemusta, ajattelua ja tietoa muokkaava tapahtuu yli kategoristen rajojen, monitahoisissa merkityksissä ja odottamattomissakin yhteenliittymissä.¹¹

8 McSweeney 2015a, s. 41-46.

9 McSweeney 2015b.

10 Krohn 1985.

11 Haraway 2016, 97.

SÄIKEET

Kirjoittamisessa ja tutkimisessa on kyse keräämisestä, kokoamisesta, mukana kantamisesta ja lähellä pitämisestä.¹² Kutsun tähän tutkielmaan liitettyjä löydöksiä säikeiksi, ja ne muodostavat tutkielmani läpi punoutuvan käsitteistön. Nämä säikeet ovat niitä voimia, jotka lävistävät kirjoittamisen tapahtumaa ja asettuvat osaksi sitä maisemaa ja maailmaa, jossa ja jona kirjoitan.

Säikeet, joiden kautta hämäreäkologinen ajattelu punoutuu, on feminististä tietoa. Se on ruumiillista ja ruumiiseen kytkeytynyttä, värähtelevää ja muovautuvaa, samanaikaisesti yksilöllistä ja jaettua. Se tunnistaa tiedon ja kokemuksen omakoh-taisuuden ja tasapäistävän, oletuksiin pohjaavan ajattelun vahingollisuuden.¹³ Säikeistö muodostaa yhdistelmän ruumiissa ja kokemuksessa syntyvää tietoa, spekuloiavaa, arvelevaa ja tunnusteleavaa tietoa, sekä tutkimuksellista tietoa, hauduttaen ja hapattaen niitä samassa poreilevassa seoksessa.¹⁴

MONINKIRJOITTAVA RUUMIS

Kirjoittaminen on minulle yksi kulkuväylä hämäreäkologiseen moninajatteluun. Kirjoitan ihmisruumiissa ja ihmisen kielellä, kuitenkin ulottuen ja levittyen jotenkin, johonkin, jonnekin — kauemmas

12 Tämä hahmotelma on johdettavissa Ursula K. Le Guinin "fiktion kantokasiteoriaan", josta Haraway kirjoittaa 2016, s. 39. Se on erilaisia "löydöksiä" yhteen punova tapa synnyttää tietoa ja tarinoida.

13 Haraway 1991, s. 183-210.

14 Haraway 2016, s. 2-3, 10-12.

ja muualle. Ajattelen tätä kirjoittamisen poeettisena voimana: se on tapa liikkua ja tulla liikutetuksi sellaisillakin alueilla, jotka sijaitsevat oman ruumiini ja välittömän kokemusmaailmani laitamilla ja äärissä, omia rajallisuuksiani löytäen, tutkien, hal-
 koen ja purkaen. Kirjoittaminen ei kuitenkaan kos-
 kaan ole ruumiitonta tai ruumiista irrotettua, vaan
 aina kosketuksissa, kiinni ja lähellä.¹⁵ Kun kir-
 joitan, kirjoitus käynnistyy ruumiistani, tapahtuu
 ruumiissani ja palaa ruumiiseeni.¹⁶ Kaikki kirjoit-
 tamisen synnyttämät kokemukset tuntuvat kir-
 joittavassa ruumiissani sykäyksinä ja värähtelyinä.
 Kaisa Kortekallion tutkimukseen¹⁷ viitaten ajatte-
 len, että kirjoittaminen muuttaa ruumistani ja ruu-
 miillista kokemustani, ja täten myös kokemustani
 sellaisista ekologisista vuorovaikutussuhteista, joi-
 den osaksi linkityn, mutta joita en havaitse, käsitä
 tai ymmärrä.

Ajattelen, että kirjoittaminen on oman ruu-
 mispolitiikkani harjoittamista ja omaehtoista,
 itseni määrittämää toimintaa, joka on henkilökoh-
 taisuudessaan myös poliittista. Kirjoittamisessa
 on minulle kyse nautinnosta, voimasta, halusta,
 kokeilusta, osallistumisesta ja kapinasta, ja tässä
 se myös kytkeytyy feministisen kirjoitusperin-
 teen historiallisiin pyrkimyksiin vapautua masku-
 liinisen, teknisen ja johdonmukaisen kirjallisuus-
 kaanonin kuristusotteesta. Hélène Cixous'n luoma
 termi *écriture féminine*, naiskirjoittaminen, voisi olla

15 Haraway 1991, s. 183-210

16 Cixous 1993, s. 118.

17 Kortekallio 2020a.

kiinnike, jolla raottaa feministisen kirjoitusperin-
teen pyrkimystä tehdä patriarkaalisessa ajattelu-
ja kirjallisuuskäännyksessä tilaa toiseutetuille äänille
kirjoittamalla aiheista, jotka on historiallisesti kat-
sottu hyväksymättömiksi tai vähempiarvoisiksi.¹⁸
Cixous on täsmentänyt, että naiskirjoittaminen
ei kytkeydy kirjoittajan sukupuoleen vaan ylei-
sesti patriarkaatin ulkopuolelle jätettyyn,¹⁹ mutta
haluan silti käänellä ja ottaa käyttööni sellai-
sen käsitteen, joka on ekologisilla taajuuksilla kyt-
keytyneempi, ja luopuu myös sukupuolittuneesta
etuliitteestä.

Ruumiskirjoittamisen käsite auttaa minua kir-
joittaessa tarkentamaan sellaisiin ekologisen ajatte-
lun lähtökohtiin, joissa ruumiini materiaalisuus ja
aines kiinnittyy samaan rihmastoon ja verkostoon
muiden inhimillisten ja ei-inhimillisten olentojen
kanssa. Ruumis on kompostoituva, ja koostuu eri-
laisista uudistuvista, hajoavista ja muotoaan muut-
tavaa aineista, ja on monella tavoin materiaalisesti
linkittynyt erilaisiin olentoihin, asioihin ja ympä-
ristöihin.²⁰

Ekologisesti virittynyt moninkirjoittaminen
myös tunnistaa sen, että kirjoittaminen ei ole vain
kirjoittavan ruumiin omaa, yksinäistä toimintaa.
Siinä tapahtuu myös (ja ennen kaikkea) jatkuvaa
hajoamista, venymistä ja liukenemistä, sisäisen ja
ulkoisen sekoittumista.

18 Cixous 2013. 2013. (1975.) Keskustelu nais- ja miessukupuolten tasa-ar-
vosta oli keskeinen osa toisen aallon feminismiä ajassaan 1970-luvulla.

19 Cixous 2013. (1975.)

20 Haraway 2016, s. 55.

Kun pohdin kirjoittamista ekologisesti virittyneenä, alan hahmottaa kirjoittamisen tilaa ja maisemaa, tai kirjoittamista tilana ja maisemana, jossa myös kadotan itseni. Nämä nytkähdykset, horjahdukset ja eksymiset työntävät minua kirjoittamaan kohti hämärää, kohti sakeaa, kohti piilevää — tai kirjoittamaan hämäränä, sakeana ja piilevänä. Olennaiseksi osaksi moninkirjoittamista alkaa hahmottua itsen ja muun sekoittuminen samaan matojen mylläämään kekkoon, käyvään seokseen ja kuhisevaan kompostipinoon muun-kuin-itsen kanssa.²¹ Kun kirjoittava ruumis kiinnittyy materiaalisesti myös muuhun-kuin-itseen, kirjoittamisen tapahtumaa lävistää tietoisuus siitä, että tarinaan sekoittuu erilaisia historioita ja ketjuja, muitakin kuin omiani. Kirjoitusvälineilläni, paperilla, kynällä, tietokoneella, on omat historiansa ja materiaaliset linkittymänsä, aivan kuten niillä materiaaleilla, joista tämä huone, jossa kirjoitan, koostuu, seinineen, lattioineen ja ikkunoineen.

Kirjoittaminen on tapahtuma, jossa kirjoittava ruumis alkaa hakea ja muuttaa muotoaan.²² Kirjoittaminen on tapahtuma, joka on sokin sokin jännittynyt ja latautunut, kimmoisa ja kohiseva, liikkuva ja värisevä, mutta myös syvyyksiin, ketjuihin, historioihin, tarinoihin ja yhteyksiin juurtuva ja kiinnittynyt.

21 Haraway 2016, s. 32.

22 Kortekallio 2020a.

PINNE (JÄLKILUONNOLLINEN TILANNE)
Kirjoitan äärimmäisessä nykyisyydessä.

Runoilija CAConrad²³, puhuu äärimmäisessä nykyisyydessä kirjoittamisesta, ja virittäytyy kirjoituksen tapahtumaan somaattisten rituaalien kautta, joissa ruumis, kirjoittaminen ja ympäristö/luonto kytkeytyvät toisiinsa erilaisten läsnäoloharjoitteiden kautta.²⁴ Oli reitti kirjoittamisen tapahtumaan mikä tahansa, on kyse tunnustelusta, paikantumisesta ja asettumisesta.

Äärimmäinen nykyisyys ei tietenkään ole suljettu tila, sillä se imee itseensä menneestä ja valuu tulevaisuuteen, mutta sen polte voi olla kiinne-kohta tutkiessa kirjoituksen hetkessä läsnä olevaa muuta-kuin-itseä.

Nimitän tätä äärimmäistä nykyisyyttä pinteeksi. Ajattelen, että äärimmäisessä pinteessä kirjoittamisen hetki on kipinöivä, latautunut ja väreilevä.

Pinne on ilmastokatastrofi, jossa resurssiajattelulle perustuvan tuotantotalouden kuoleman teknologiat monistuvat ja moninkertaistuvat alati kiihtyvää tahtia, levittyen yhä laajemmalle ja laajemmalle. Pinteessä fossiilisten polttoaineiden käyttö, ilmaston lämpeneminen, massasukupuutot, lajien elinympäristöjen tuhoutuminen ja sulavat napajäätiköt muokkaavat elon kehää pysyvästi ja peruuttamattomasti. Pinteessä on siis monia toisiinsa vaikuttavia ja toisiinsa yhdistyviä pinteitä,

23 CAConrad 2016.

24 CAConrad 2014.

mikä luo vaatimuksen sellaisesta ekologisesta tietoisuudesta, joka ajattelee, tuntee ja kokee monitahoisesti, moniskaalaisesti, levittyen ja lomittuen. Pinteessä oleminen, pysyminen ja pärjääminen on yhteinen ja jaettu lajienvälinen vaade ja pulma.

Pinne on **jälkiluonnollinen tilanne**, jossa puhtaan, koskemattoman luonnon määrä maapallolla on häviävä. Jälkiluonnollinen on termi, jota lainaan Kortekallion kirjallisuuden kokemusellisuutta käsittelevästä tekstistä²⁵, mutta se on yleisesti vakiintunut posthumanistisessa tutkimuspiirissä. Käytän sitä tarkoittamaan kapitalismin voimien läpäisemää luontoa, josta ei enää ole erotettavissa erilliseksi ihmistä tai ihmisen vaikutusta. Jälkiluonnollinen on ”luonnon” ja ”luonnottoman” sakea sekoitus, jossa rajoja ja erillisyyksiä, tai sitä mistä luonto alkaa ja mihin se päättyy, ei ole selkeästi hahmotettavissa. Siinä lähestulkoon kaikki kulkeutuu tavalla tai toisella tuotantotalouden rataiston läpi, ja on vähintäänkin jollakin lailla sen koskettamaa.

Kokemus jälkiluonnollisessa tilanteessa vaikuttaa ruumiiseen, ja koska kirjoittaminen on ruumiillista, suodattuu ruumiin läpi ja välittämänä kirjoitukseen valumia ja, Kortekallion sanoin, ”jälkiä tai painaumuksia”²⁶.

Donna Haraway rohkaisee minua kirjoittamaan pinteestä ja pinteessä, ja kutsuu löytämään sellaisia tapoja elää ja pärjätä, joiden tähtäimessä ei

25 Kortekallio 2020b.

26 Kortekallio 2020b, s. 79.

ole pakoreitin löytäminen, pälkähästä pääseminen tai ristiriidattomiksi ja yksinkertaisiksi typistetyt maailmat.²⁷ Millaista kirjoittamista, tarinointia ja spekulatiota paikantuneisuus pinteessä ehdottaa? Ainakin se kutsuu hahmottelemaan, kääntelemään ja kaivamaan sanastoa ja käsitteistöä, jolla tarinoida, teorioida ja tehdä sellaisia lähitulevaisuuksia, jotka ovat elämän kannalta kestäviä ja mahdollisia. Se myös avaa väyliä tarttua äärimmäisen nykyisyyden ja pinteän ilmiöihin tavalla, joka ulottaa katseensa monitahoisten toimijoiden ja ei-inhi-millisten olentojen olemassaoloon.²⁸

Huomaan, että käsitys utopiasta ja dystopiasta toistuu usein niin feministisessä kirjoittamisessa ja teorioinnissa, kuin myös valtavirran tieteisfiktionkin piirissä, mutta en pinteessä kirjoittaessa kiinnity kumpaankaan käsitteeseen. En kirjoittaessa tähtää sellaiseen tulevaisuusajatteluun, joka perustuu näkemykselle siitä, että ilmastokatastrofin runtelema maailma tai sen tulevaisuus päättyy dystooppiseen umpikujaan. En myöskään halua kiinnittyä fantasiaan ongelmattomasta, ristiriidattomasta utopiasta. Kurottaudun pinteessä tai äärimmäisessä nykyisyydessä kirjoittaessani enemmänkin sellaista reparatiivista tarinankerrontaa kohti, joka ei perustu pakoreittien tai pelastusskenaarioiden kuvitteluun, vaan kriittiseen tietoisuuteen siitä materiaalisesta vahingonteosta, jota kehitys ja sivilisaatio ovat historiallisesti oikeuttaneet.²⁹

27 Haraway 2016, s. 1.

28 Haraway 2016, s. 136.

29 Musser 2014, s. 24.

Pinne ei ole toivottomuuden tai tuhon tila, vaan toiminnan ja toimijuuden tila, ja sellaisen kanssa-olon tila, joka tunnustaa muutkin-kuin-ihmisen tarinat ja olemassaolon.³⁰

Näkökulmalla ja paikantumisella on merkitystä, sillä moninkirjoittaminen ei pyri kaukaa ja ylhäältä katsovaan paikattomaan perspektiiviin, projektioihin, ulkokohtaisuuteen tai kaikkitietävyyteen, vaan asemoituu valmiuteen kohdata ristiriitoja, juurakkoja, rihmastoja, kaaosta. Tarinat ja uudenlainen, moninlainen kieli syntyvät juuri näissä risteämissä.³¹

ALTISTUMINEN JA KANSSA-OLO

Olen jo viitannut kirjoittamisen ruumiillisuuteen, ja toisaalta moninkirjoittaessa kykyyn liikkua ruumiillista kokemusta ja aistihavaintoa pidemmälle, ihmisperspektiiviä ulommalle. Viittasin myös siihen, kuinka paljon piilevää kätkeytyy silkkaan kirjoittamisen hetkeen, ja miten erilaiset materiaaliset linkittymät ovat läsnä näennäisen yksinäisessäkin kirjoittamisen hetkessä. Vaikka kirjoituspraktiikka olisi oma ja henkilökohtainen, moninkirjoittaessa siihen tulee osallistettua olentoja, materiaaleja ja historioita, inhimillisiä ja ei-inhimillisiä. Kirjoittaessa olen enemmän-kuin-yksi.

Pinteessä ja **altistuneena**³² kirjoitan sisällä ja sisältä käsin, lähellä, kosketuksissa ja alttiina. Kyse ei ole kuitenkaan sisäänpäin käänty-

30 Haraway 2016, s. 31.

31 Haraway 1991, s. 183-210.

32 Kortekallio 2020b, s. 78.

neisyydestä tai sisäänpäin jäämisestä: kaikki se aines, josta koostun, toistuu, vaihtuu, valuu, vuotaa, sulautuu, siivilöityy ja kulkeutuu läpi monenlaisista olennoista ja aineksista koostuvaa solmukkoa. Ruumiini koostuu solujen, bakteerien, kudosten ja ainesten muodostamista verkostoista. Tarkennan lähelle, sisäänpäin: olen kyhäelmä³³ ketjuja, sarjoja ja ryhmittymiä, kokoumia, kasaumia, yhdistelmiä, yhteenliittymiä, kekoja, massoja, nippuja, pakkoja, siruja, säpäleitä ja säikeitä. Tarkennan itseni ympärille: kyhäelmien verkko levittyy ja linkittyy osaksi monenlaisia ekosysteemejä. Nämä kyhäelmät kertovat olentojen välisistä suhteista, jotka eivät ole koskaan yksiselitteisiä, harmonisia tai vakiintuneita, yksinkertaisen haitallisia tai hyödyllisiä, vaan kanssa-olon monimutkaisten verkostojen reitityksiä.³⁴

Altistunut kirjoittaja ei voi summata luontoa joksikin, sillä luonnon ja kirjoittajan välillä ei jälkiluonnollisessa tilanteessa ole selvää rajaa. Kirjoittamisen tapahtuma on erilaisten voimien ja suhteisuuksien pinteikkö, joka lävistää ruumiini ja työntyy sisään. Kokemus omasta ruumiistani perustuu muihin eliölajeihin ja oma olemassaoloni mahdollistuu niiden kautta. Tunnustamalla tämän tunnustan myös sen, että olemassaoloni ja selviytymiseni on osa monimutkaista verkostoa ja riippuvuussuhteita, eikä ole suinkaan ekologisten prosessien keskiössä. Jos emme kehitä ymmärrystä,

33 Cixous, 1993, s. 130

34 Haraway 2016, s. 60, 101.

empatiaa, ja yhteistä kieltä niiden organismien kanssa, jotka ylläpitävät olemassaoloamme, emme selviydy.³⁵ Yhteisellä kielellä en tarkoita länsimaisen modernisaation ihmisymmärryksestä kumpuaavaa käsitystä kirjainjärjestelmästä ja vakiintuneesta kielioipista. Ymmärrys *moninlaisesta kielestä* täytyy hakea eri reittien kautta, kuin ihmiskieleen liitetty ymmärrys, lainalaisuudet ja säännönmukaisuudet. Jaettu kieli kukkien, kääpien, kivien ja kuoriaisten kanssa on jotakin aivan muuta, monta.

Teoriointi ja satuilu eivät ole vain ihmisenä nähdyn tulevan toimintaa, ja ei-inhimillisillä toimijoillakin on aktiivinen rooli kielessä, tarinoinnissa ja ajattelussa. Kvanttifyysikko ja teoreetikko Karen Barad kirjoittaa: "Ei-inhimilliset tarinoinnit ja ajatuskokeilut ovat materiaalista, leikinomaista jatkumoa, jossa esimerkiksi elektronit, molekyylit, käärmetähdet, meduusat, koralliriutat, koirat, kivilohkareet, jäävuoret, kasvit, meritähdet, lumihu-
taleet ja kimalaiset luovat ajatuskokeiluja koko olemassaolollaan"³⁶.

Moninkirjoittaminen ja kokemuksellinen, ekologinen herkyys reitittää ajattelua toisin, monin, ja tunnistaa sellaisia jatkumoa, tottumuksia ja olettamuksia, jotka toisintavat redusoivaa tapaa kuvata tai ajatella luontoa esimerkiksi ihmisestä erillisenä. Yksisuuntaisen, yksinkertaisen aikajanan sijasta on kuviteltava moniulotteisempi

35 Omat muistiinpanoni Aalto yliopiston Kehollinen maailman-suhde-kurssilla tehtyjen harjoitteiden ja käytyjen keskustelun pohjalta keväällä 2020.

36 Barad 2012, oma suom.

muodostelma, jokin verkkoa tai harsokangasta, juurakkoa tai oksistoa muistuttava. Moninkirjoittaminen liittyy aina osaksi jotain muuta, lisäyksenä, nykyksenä.

Ymmärrys jaetusta altistumisesta ja pinteessä olemisesta haastaa luontokuvauksissa toistuvan fantasian luontoon tai luonnolliseksi palaamisesta.³⁷ Tutkielmassani hahmottuva ekologinen ymmärrys perustuu siihen, että ei ole ihmisestä erillistä luontoa, joksi palautua, eikä myöskään ole sellaista puhdasta, koskemattonta luontoa, joka arkiajattelussa idealisoidaan ihmistä elvyttäväksi ja parantavaksi. Puhtaus ei ole pinteessä ja jaetussa altistuneisuudessa vaihtoehto³⁸, vaan on kyse keinotekoisesta ja luonnollisen erottamattomuudesta. Altistunut ruumis on aina keinotekoinen ja erilaisten voimien ja jälkien koostama.³⁹

PIILEVÄ LUONTO

Cixous johdattaa minua kirjoittamaan alaspäin suuntaavalla liikkeellä, ”maaperään työntyen tai vesien syvyyksiin sukeltaen. Kirjoittaminen on kääntelyä, ja kirjoittaakseen on oltava valmis kaivamaan, eikä se ole vaivatonta eikä yksinkertaista”.⁴⁰

Vaikka Cixous’n kirjoitus ei teemoiltaan juuri liiku ekologisen ajattelun piirissä, kaivamalla kir-

37 Wilk 2019.

38 Shotwell 2016.

39 Coccia 2019, s. 32.

40 Cixous 1993, s. 5-6.

joittaminen kuvaa mielestäni moninkirjoittamisen liikettä: kaivaessa päätyy sotkeutumaan juurakoihin, rihmastoihin tai oksistoihin, ja samanlaisiin muodostelmiin kiertyy ja levittyy myös moninajattelu. Kuten Haraway esittää, siemenen kylväminen vaatii maaperän aineksen, materian, joka ei ole pelkkä väliaine, vaan monimutkaisempi toimija.⁴¹ Kirjoittamalla kaivautuen ja sukeltaen päätyy ehkä tarkentamaan piilevänkin materian toimijuuden piiriin, joka avaa uusia monitahoisia käsityksiä olentojen ja asioiden suhteista ja linkittymistä.

Cixous'n mukaan kirjoittaminen on pysymistä, oleilua, pyörimistä ja jäämistä, eikä siinä ei ole kyse saapumisesta tai perille pääsemisestä, vaan ennemmin "saapumattomuudesta, siitä että perille ei pääse koskaan"⁴². Moninkirjoittaessa toteutan samanlaista käyskentelevää liikehdintää, ja pysyn pinteessä, käännellen siitä kuitenkin auki ja esille, työntyen lähemmäs havaintokykyni reunoja ja kolkkia.

Ajattelua, kirjoittamista ja tutkimista kuvaava sanasto, jota käytän, kutsuu myös selontekoon: tutkielmassani viriää ajatus kirjoittaessa ja kirjoittamalla muuttumisesta ja laajentumisesta. En edellä mainituilla viittaa lineaariseen kasvuun, saapumiseen tai tulemiseen, sillä ne kiinnittyisivät rationaalisen hyötyajattelun ja ihmissivistyksen edistyskeskeisyyden ihanteisiin. Kaikki kuvaamani liike on rehevöityvää, levittäytävää, kiertyvää, pyör-

41 Haraway 2016, s. 120.

42 Cixous 1993, s. 65.

teistä, poukkoilevaa ja sattumusten ja horjahtelujen täyttämää. Kirjoittaminen on ruumista ja ajattelua mutatoivaa toimintaa⁴³, joka karkaa yksitahoisilta janoilta, suorilta reiteiltä ja mallinnettavilta käyryiltä, ja muuttaa jatkuvasti suuntaansa, saavuttamatta koskaan *valmiiksi* tai *joksikin* tulemista.

Cixous toteaa, että kirjoittaminen on liikettä sellaisissa kohdissa, joissa tietäminen ja tietämättömyys, tuttu ja vieras ovat toisiinsa kosketuksissa. "Kirjoittaessa tulee ymmärtäneeksi käsittämätöntä, kohdanneeksi näkymättömän, kuullee äänettömän, ajatelleeksi ajattelemattoman"⁴⁴.

Tässä jännitteessä väreilee läsnäolo, jota ajattelen **piilevänä luontona**. Piilevä luonto tapahtuu hämärillä alueilla, rajoilla ja väleissä, ja kaikkialla, koko ajan. Kun kirjoittaessa virittäydyn piilevässä luonnossa, muovaan rajojani hipomaan ja sulautumaan myös sopimattomaan, epämääräiseen, villiin, vieroksuttuun ja pimeään. Piilevä luonto hankaa olemassaolollaan vasten fossiilikapitalismin pinteessä vallitsevaa systemaattista pyrkimystä kesytämisestä, hallittavuudesta ja hyödyntämisestä. Se ei istu luontoromanttiseen ideaaliin, vaan kuhisee usein piilossa tai piilotettuna, hylätyillä, torjutuilla ja väheksytyillä katvealueilla.

Piilevä luonto on kaikkialla lymyilevää ja läsnäolevaa. Se on kuhiseva todellisuus, välitila, kartoittamaton maasto, ja kimpoillen muodostuva tapahtumapaikka, joka on jatkuvassa muodonmuu-

43 Kortekallio 2020a.

44 Cixous 1993, s. 38.

toksen tilassa. Halkeamat ja raot ovat tutkimattomia mahdollisuuksia ja maailmoja täynnä. Piilevä luonto ilmenee myös kapitalismin tuotantoketjujen aiheuttamissa muodonmuutoksissa. Voisin kysyä: missä, milloin ja miten jokin esine lakkaa olemasta luontokappale ja tulee nähdyksi luonnottomana objektina? Tuotantoketjut ovat naamioineet sen muuksi, ja esimerkiksi tietokoneeni, jolla tätä tekstiä kirjoitan, on materiaallinen, piilevä, harvinaisista maametalleista koostuva vahingoittunut (ja monitahoisesti vahingoittava) luontonsa. Tätä ajattelen hämäreäkologisena ajatteluna.

1700-luvun lopulla alkanut teollistuminen erotti maaseudun ja kaupungin, luonnon ja ihmiskulttuurin toisistaan perustavalla tavalla, synnyttään edelleen arkiajattelussa läsnä olevan käsityksen luonnon ja ihmiskulttuurin erillisyydestä. Tähän erillisyyteen pohjaa myös ajatus *luontosuhteesta* kuvaamaan tapoja, joilla ihminen käsittää luonnon itsestään erillisenä kokonaisuutena. Luonto nähdään paikkana, jonne päämäärätietoisesti hakeutua vierailemaan, elpymään, puhdistautumaan. Luonto nähdään hoivaajana, ja kun se toteuttaa tarkoituksenmukaisuuttaan ja logiikkaansa ihmiselle vierailla tavoilla, se ei enää istukaan luontoromanttiseen ihanteeseen kauniina ja hillittynä maisemana, ihmiskulttuurin idyllisenä taustakankaana, ihmisen tarkoituspäätä palvelevana hyödykkeenä.

RAOISSA & RAJOILLA OLEVAT (SIENET & RIKKAKASVIT)

Yksi tutkielmani läpi kulkevista säikeistä on moninmäärittyvä käsitys rajoista ja rajallisuudesta, ja näkemys moninkirjoittamisesta välitiloissa ja rajapinnoilla liikkuvana toimintana. Moninkirjoittaessa tulen koetelleeksi erotteluja ruumiin ja ympäristön rajoista ja käännelleeksi ja kaivelleeksi hämärillä ja piilevillä alueilla. Kirjoitan herkistyen, hapuillen, tunnustellen, hiipien, haistellen ja kuulostellen, ja haen reittejä kätköihin, onkaloihin, onteloihin, kolkkiin ja syrjiin. Linaan jälleen Cixous'n ajattelua: "Pidän olennoista jotka kuuluvat ei-maahan, epäpaikkaan, kadotukseen. Kun kirjoittaessa möyhii raja-alueilla, tulee uudelleenmäärittelyksi 'mitä luontoa olemme?' Ja 'mitä lajia olemme?'"⁴⁵ Kadotukseen kuuluva olento liikuttaa minua ja aktivoi minussa jotain. Miten operoida ja miten kirjoittaa kadotuksessa, hämärässä, ei-missään, välitiloissa, piilevässä luonnossa ja itsekin piilevänä luontona?

Sienet ja rikkakasvit tietävät välitiloissa valitsevasta jännitteestä ja maailmojen rajapintojen latauksesta. Ne osoittavat, että rajat ja raot ovat yhdistymisen, muovautumisen, kohtaamisten ja järjestäytymisen vyöhykkeitä.

Sieni- ja kasvielämä on luokituksia ja erillisyyksiä pakenevaa.⁴⁶ Maan alle levittyvä ja maan pinnalle avautuva maailma ja kasvu ovat jatkuvassa

45 Cixous 1993, s. 131.

46 Castro 2019, s. 59-62.

dialogissa keskenään, toisiinsa välkehtien. Kasvina eläminen on itsessä tapahtuvaa jatkuvaa luomista ja muutosta, ja kasvielämässä lisääntyminen ja kasvu ei ole erotettavissa toisistaan, vaan ne ovat limitäistä tapahtumaketjua ja ainaista muodonmuutosta. Kasvit eivät vain elä ympäristössään, vaan jatkuvasti muokkaavat sitä ja tulevat sen muokkamiksi,⁴⁷ ja täten kasvin ja ympäristön välisyys ja suhteisuus liittyy yhteen joukon monenlaisia muitakin olentoja ja aineksia. Kasvielämä ei ole mitenkään mahdutettavissa taksonomisiin luokituksiin ja hierarkioihin, vaan se viittaa olemassaolollaan jatkuvaan liikkeen ja muodonmuutoksen tilaan.

Rajoja, luokitteluja ja määrittelyjä on tuotettu ja varjeltu eurooppalaisen ajattelun historiassa vuosisatojen ajan, ja niiden varaan rakentuu esimerkiksi kolonialismin, patriarkaatin ja tuotantotalouden logiikka. Edellä mainittuun perustuva ajattelu on synnyttänyt hierarkioita arvottamaan eläviä ja elottomia olentoja omiin lajiluokituksiinsa luodakseen loogisuuteen ja kontrolliin perustuvaa järjestystä.⁴⁸ Carl von Linnén panos tähän oli kasvien sukupuolittaminen tiukkaan taksonomiseen järjestelmään, kun taas Charles Darwinin evoluutioteoria palauttaa luonnonvalinnan aina valioyksilöön, ykkösjengin all-star pelaajaan. Kumpikin mainituista arvoasteikoista tuntuu sivuuttavan lajienväliset monimutkaiset suhteet ja rajoitteluja kaihtavat, luokitteluja haastavat olennot. Hämäräekologisella

47 Coccia 2019, s. 32.

48 Halberstam & Nyong'o 2018.

herkistäytymisellä, ja sitä kautta myös moninkirjoittamisella, voi kohdistaa erityisellä tavalla huomiota eliöiden eriasteisiin ja eriarvoisiin haavoittuvaisuuksiin.⁴⁹

Anna Tsing kirjoittaa erilaisista maailmojen tekemisen projekteista, joita ihmisten ja eliöiden toimesta tapahtuu lakkaamatta. Altistuminen on jaettu tila, joka edellyttää yhteistyötä.⁵⁰ ”Jos selviytyminen riippuu aina muista, se on myös välttämättömästi päämäärättömien itsen-ja-toisen-välisten muodonmuutosten alaista. Me muutamme lajin sisäisen ja lajien välisen yhteistoiminnan kautta. Kaikki elämän kannalta tärkeä tapahtuu näissä muutoksissa, ei erillisten yksilöiden päätöspuissa.”⁵¹ Maailmojen tekeminen ei ole alkuunkaan pelkästään ihmisen toimintaa.

Kuten tutkija ja kirjoittaja Antti Salminen toteaa, monessakin suhteessa sienet ovat *olioisuu-den rajalla*.⁵² Piirteet ja ominaisuudet, jotka eläin- ja kasvimaailmassa pystyttäisiin luokittelemaan selkeisiin kategorioihinsa, jäävät sienien suhteen häilymään määrittelyn rajoille, sillä sienet esimerkiksi eivät siemennä tai synnytä, ovat sukulaissuhteitaan monimutkaisia, eivätkä määriy kahteen erilliseen sukupuoleen. Sienet osallistuvat elämänsä kiertoön muun muassa kierrättämällä ravinteita ja

49 Butler 2018, luento. Perustuu luennon pohjalta käytyyn keskusteluun siitä, millaisesta elämästä kannetaan vastuuta, ja millaisen elämän menettämistä surraan. (*Self-organized practice*-kurssi, Aalto Yliopisto 2019.)

50 Tsing 2015., s. 27-34.

51 Tsing 2015, s. 29. (oma suom.)

52 Salminen 2016, s. 86-87.

ainesta maaduttamalla, ja niiden läsnäolo elinympäristössä liikkuukin elämää ja kuolemaa läpileikkaavissa prosesseissa. Sienilajit ovat harvoin tarkkarajaisia, ja täten kaihtavat luokittelua, halkoen ominaisuuksiltaan niin kasveja, eläimiä kuin amebojakin. Lahottaminen, kompostoiminen ja fermentoiminen ovat prosesseja, joihin sieni osallistuu, kyseenalaistaen ja hajottaen erillisyyttä ja tarkkarajaisuutta.⁵³

Sienielämä on elämää altistuneissa kasvupaikoissa ja kiertokulkua ja kytköksissä olemista altistuneen aineksen kanssa.⁵⁴ Lähes elinkelvottomillakin alueilla sienillä on kyky suodattaa myrkyjä ja tuhota synteettisiä aineita, jotka ovat ominaisuuksiltaan hitaasti hajoavia, elävöittäen täten vahingoitettuaakin maaperää.⁵⁵ Myös monet rikkakasvit ovat sopeutuneet kasvamaan erilaisilla jou-tomailla ja raunioissa, rapistuvissa jäännöksissä ja epäpaikoissa. Rikkakasvit, tai toislajiset kasvit, kasvavat häirityllä, käännellyllä maaperällä, ihmisen kuluttamilla mailla, ja ilmestyvät, kun kurinalaiseen järjestykseen tulee rikkouma. Murtuma tässä siistissä, huolitellussa ja hallitussa maastossa puhkeaa uudesta elämästä ja tarkoin määrätty järjestys hajoaa. Villiintynyt muodostaa vastarinnan, kuokkii sivistyksen ja siistityn alueilla, ja päästää kesytetyn vapaaksi, aiheuttaen kuohuntaa ja liikettä.⁵⁶ Sie-

53 Salminen 2016, s. 87.

54 Tsing 2015.

55 Salminen 2016, s. 86.

56 Anonymous 2011.

net ja rikkakasvit näyttävät, kuinka varjoisistakin kohdista voi kasvaa läpi.

Rikkakasvit ottavat tilakseen murtuneen, käännellyn ja lohjenneen. Ne elävät maailmojen väleissä, kahtalaisessa ruumiissa, joista toinen ver-soo kohti valoa, ja toinen työntyy läpi maaperän kerrostumien, kohti pimeyttä.⁵⁷ Cixous kirjoittaa, kuinka tekstissä oleskellessa on jatkuvasti oltava yksi jalka yhdessä maailmassa ja toinen jalka toisessa.⁵⁸ Sienet ja rikkakasvit puhuttelevat kirjoittamistani ja tutkimistani monellakin tavalla. Niiden kanssa ajattelen, että ehkä tekstissä oleskellessa tulee kasvattaneeksi yhden raajan, lonkeron tai varren tuonne, toisen tänne, kolmannen toisaalle. Siennirihmastomaiseksi virittyvä ajattelu saattaa kokemaan monin ja yhteyksiä hakien.

Siinä missä modernismin ihanteisiin on sineteötynyt käsitys yksinomaan ihmisestä ajattelevana ja tuntevana, kutsuvat toislaiset sienet ja kasvit tarinoimaan toisenlaista (moninlaista) kertomusta toisenlaisissa (moninlaisissa) maastoissa ja paikoissa, monimutkaisissakin pinteissä.⁵⁹ Sieniltä ja rikkakasveilta lainaava tarinointi kysyy: kuinka elää, kukoistaa ja järjestäytyä maailmassa, joka yrittää systemaattisesti kitkeä ja tukahduttaa piilevän, toiseutetun, sopimattoman? Kysyn ja kysymme: kuinka villiinnyttää nämä paikat? Millaista on kuokkia vierailla mailla ja särkeä symmetria ja hierarkia? Millaista on, ja voisi olla, elinkelpoisuuden

57 Castro 2019, s. 59-62.

58 Cixous 1993, s. 27.

59 Tsing 2015.

vaaliminen ja jatkuvuus kapitalismin raunioissa, vahingoittuneella maaperällä, pinteessä?⁶⁰

Kun kirjoitan rikkakasvimaisena ja villinä, kirjoitan kaiken sen kanssa, joka nähdään epäso-pivana, raihnaana, epäkelpona, pätemättömänä, kurittomana, vallattomana, viallisena, puutteelli-sena, bugisena, meluisana, häiritsevä. Kesytty-myys ja villiinnyttäminen ovat horjuttavia, keikaut-tavia ja järkyttäviä voimia, eivätkä ne sovi yhteen kapitalistisen yhteiskunnan tyrannian ja kontrol-lin kanssa.⁶¹ Mikä on sinetöity kiinni, päällystetty, rajattu, suljettu tai muurattu umpeen, on mahdol-lista kirjoituksen keinoin murtaa. Jossakin on rako, ja siitä voi kasvaa, luikerrella, työntyä läpi.⁶² Her-kistymällä sienten ja rikkakasvien taajuuksille, huomaan, että moninkirjoittaminen voi olla prak-tiikka, jossa aktiivisesti väistää ja paeta ihmispers-pektiiville ominaisia hallitsemisen ja kesyttämisen elkeitä. Moninkirjoittamisesta voi muodostua työ-kalu, jolla purkaa sementoiduilta alueilta uutta kas-vutilaa, ja kirjoittamalla lisää sitä voi purkaa vielä lisää, suurentaen rakoja ja halkeamia ja lohkeamia. Moninkirjoittamisessa on kyse tilan tekemisestä, ja kun moninkirjoitan raoissa ja rikkoumissa, ajatte-len, että rikkakasvien tavoin teen lisää tilaa tottele-mattomuudelle, villiyllydelle ja epäso-pivuudelle.

60 Halberstam & Nyong'o 2018.

61 Halberstam & Nyong'o 2018.

62 Anonymous 2011, s. 153-157.

OUDOILLA ALUEILLA (hämärä ekologia)

Punon osaksi ajatteluani sellaisen hämäreäkologisen tietoisuuden luonnosta ja luonnossa, joka on outouden, rumuuden, epäroinnin ja epävarmuuden läpäisemää, pimeillä alueilla piirtyvää, varjoissa kimpoilevaa. Timothy Morton kirjoittaa tällaisesta ekologisesta tietoisuudesta pimeänä ekologiana.⁶³ Luonnostelemani piilevän luonnon käsitys kiinnittyykin läheisesti pimeän ekologian kuvaamiin tuntemuksiin, alamaailmoihin ja varjoihin. Tällainen ekologinen ajattelu huomioi luonnossa ja luontona elämisen ja ajattelemisen ristiriitaisuudet, outoudet ja käsittämättömyydet, ja siirtää huomionsa keskiöön ekologisen katastrofin varjostaman ei-inhiillisen elämän.

Hämäreäkologiseen ajatteluun kiinnittyvä *outouttava* moninkertominen avaa kirjoittajalle ja lukijalle sellaisia ihmisperspektiiviä koettelevia horjahtamisen, eksymisen ja hämmennyksen kokemuksia, jotka, kuten Kortekallio spekuloi, muuttavat ruumiillista kokemusta.⁶⁴ Kortekallio nimittää niitä mutanttikertomuksiksi, epämääräisiksi hybri-deiksi, jälkiluonnollisen ympäristön ensimmäisiksi sopeutujiksi.⁶⁵

Tutkielmassani olen hahmotellut moninkirjoittamisen toimivan samanlaisilla periaatteilla,

63 Morton 2016.

64 Kortekallio 2020a.

65 Kortekallio 2020a, s. 15-16.

sillä se tunnustelee luonnonjälkeisen tilanteen koukeroisuutta ja käsitettävyyttä.

Piilevässä luonnossa ja hämärässä (ja piilevänä luontona ja hämäränä) moninkirjoittaminen edellyttää pois astumista ihmissivistyksellisestä logiikasta. Hämärässä kaivellessa on oltava myös valmis tulemaan luonnon torjumaksi ja kohtaamaan epämukavuutta, vierautta ja outoutta. Luonto täytyy hyväksyä huonosti käyttäytyvänä, omatahtoisena, omaehtoisena, odottamattomana, käsittämättömänä ja omaa tarkoituksenmukaisuuttaan ja logiikkaansa toteuttavana.

Outouden kokemus kirjoittaessa ja lukiessa, kuten myös *outouttaminen* aktiivisena ajattelemisena ja toimintona, siirtää kokemusta ihmisrationaalisten otaksumien yli epäselvän ja hämärän aihioille. Outous ja outouttaminen palauttavat kirjoittavan, altistuneen ruumiin ja lukevan, eläytyvän ruumiin samaan tahmaiseen pöheikköön, jossa termit ja lahottajat toimivat, osaksi sitäkin ekologiaa, tai piilevää luontoa, joka tuntuu vaikeasti käsitettävältä, vastenmieliseltä ja epäilyttävältä.

Tämä ajattelu häivyttää minut yksinomaisen ajattelijan ja toimijan roolista ja hajottaa minut samaan kompostiseokseen kanssaeläjieni sekaan.⁶⁶ Kanssa-olo on todellisuudessa monimutkaisempaa kuin sikseen jätetty käsitys yhteen kuulumisesta ja erottamattomuudesta. Suhteisuudet ovat ristiriitoja ja törmäyksiä täynnä, ja kirjoittaminen on ehkä tapa tunnustella niitä. Kosteassa mullassa,

mudassa, liejussa, hämärässä ja märässä maaperässä kaivelussa kohtaamiset ja tuntemukset ovat kouriintuntuvia ja ajattelua muuttavia.

Hämärillä katvealueilla piileekin myös uhka: itsen hajoaminen ympäristöön, sillä pimeä häivyttää ruumiin rajoja näkyvistä.

Ympäristöön hajoamisen kokemus toistuu usein kirjoittamassani, ja tuntuu resonoivan muutamalla tavalla ja tasolla. Ensinnäkin, se tuntuu kiinnittyvän feministiseen kirjoitusperinteeseen, jossa tietynlaiseksi määritetty maskuliininen, valistuksellinen ja valtaapitävä on sulkenut ulkopuolelleen muuksi asetetun ja muuna nähdyn. Kirjoittaja Elvia Wilk huomauttaa, kuinka hajoaminen, liuottuminen ja muuntuminen muuksi on sellaista toiseutetun, niin ihmisen kuin muun-kuin-ihmisen, ruumiin omaksumaa tietoa, jota kurittomina ja epävakaina pidetyt ovat joutuneet harjoittamaan vuosisatojen ajan.⁶⁷ Wilk kääntelee outoa fiktiota, sellaista, joka ei sovi kirjallisuuden genrerajojen sisään, ja joka määrittyy siten, että se kokemuksena yltää yli ihmisaistien, -ymmärryksen ja -hahmotuksen.⁶⁸

Ehkä ekofeministinen tietoisuus piilevästä luonnosta onkin ainutlaatuisella tavalla vastaanottavainen ja jo kosketuksissa juuri outoon, tavattomaan, merkilliseen ja tuntemattomaan, ja myös sellaiseen kirjoittamisen ja lukemisen tapaan, joka nostaa keskiöön kummallisia tuntemuksia.⁶⁹

67 Wilk 2019.

68 Wilk 2019.

69 Kortekallio 2020b.

Tässä osassa kaivantoa kirjoittaja, teksti ja myös lukija alkavat muovautua hyytelömäiseksi, sakeaksi sekoitelmaksi, joka menettää, muuttaa ja hakee muotoaan. Ehkä koostumus on jokinlainen oliomainen rypäs vuotavia ja toisiaan muokkaavia osasia, joissa korostuu niin katkoksia kuin kytköksiäkin sisältävä vuorovaikutus ja vaihto.⁷⁰ Siirryn itsekin seuraavaksi lukijaposition, ja vierailen Joyelle McSweeneyn runoilemassa nekropastoraalissa, sekä Leena Krohnin tarinoimassa Tainaronissa.

NEKROPASTORAALIN ÖTÖKKÄAIKA

Jälkiluonnollista, poliittis-esteettistä, patriarkaalisen vallankäytön ja kapitalismin rasittamaa vyöhykettä voisi nimittää nekropastoraaliksi.⁷¹ Runoilija Joyelle McSweeneyn luonnosteleva nekropastoraali sijoittuu jonnekin puhtaana ja koskemattomana käsitetyn maaseutumaiseman ja sakan kyllästämän kaupungin välille, jätteen ja laulun maastoon.⁷²

Annoin nimen tälle notkealle, kuoleman merkittömälle, mutatoivalle anakronistiselle kenttäajalle: nekropastoraali. Se ei itseasiassa riipu perinteisestä pastoraaliasetelmasta, sillä kuten kuka vain newyorkilainen voisi kertoa, ötökät kykenevät aivan hyvin ulostamaan aina uusia ötökkäsukupolvia, ulostamaan räjähtävää epä- tai multilineaarista mutanttiaikaansa, asuinkorttelissa. Sen sijaan "nekropastoraali" kajoaa perinteiseen erotteluun

70 Musser 2014, s. 24.

71 McSweeney 2015a, s. 3-46.

72 Tuli&Savu #80, s. 3.

*maaseudun ja kaupungin välillä. - - nekropastoraalissani ei "luonnon" ja "ihmistekoisien" välillä ole seinämää vaan vain kalvo.*⁷³

Ajattelen nekropastoraalia pinteinä, tai pinnettä nekropastoraalina, jossa kaikki on hävityksen, myrkyryn, poikkeavuuden lävistämää ja reikäistä. Se kimpoilee irti kaikesta selkeästä ajallisesta ja rationaalisesta erottelusta. Valistukselliset, kartesiaiset järjestäisyyden periaatteet menettävät yksiulotteisuudessaan pätevyytensä, sillä nekropastoraalia merkitsee ötököiden, virusten, rikkakasvien ja homeen toimijuus. Mätäneminen, rappeutuminen, mutaatio ovat kuitenkin omanlaistaan järjestystä; ei-järjestystä, epämääräisyyttä, jatkuvaa suodattumista, imeytymistä ja läpäisemistä.

En tulkitse nekropastoraalia dystooppisena asetelmana, vaan ihmisperspektiivin sijoiltaan nyrjättävänä jälkiluonnollisena ajatteluna, piilevän (ja kaikkialla läsnä olevan) luonnon kuvauksena ja poliittisena voimana. Se saattaa ajattelemaan radikaalia tulevaisuutta, joka ei määrity eläväksi määritetyn, pysyväksi ja pystyväksi mielletyn ihmisruumiin kautta, vaan toisenlaisten, moninlaisten, voimien kautta.

Nekropastoraalissa McSweeney runoilee aikakäsityksen, joka haastaa jatkuvuudelle ja patrilineaarisuudelle perustuvan ihmiskeskeisen kapitalismin määrittämän ajan. Runossa Bug Time⁷⁴

73 McSweeney 2015b, s. 58.

74 McSweeney 2015a, s. 41-46.

kitiininen nekropastoraalinen hyperaika, öökkääika värisee ja mutatoituu ihmeellisillä, tem-poilevilla taajuuksilla. Se on eteen- ja taaksepäin kelautuvaa hypernopeaa aikaa, jossa yhden ihmisen elinaikaan mahtuu ainakin 150 sukupolvea sirikkoja.⁷⁵

Nekropastroaalin öökkääikaa voisi pitää myös länsimaisen kaunokirjallisuuden perinnettä ja genrerajoja lahottavana taktiikkana, eräänlaisena moninkirjoittamisen mallina. Ajattelen tällaisen kaanonittomaan kaanoniin kiinnittyvän runouden tapahtuvan poliittisesti ladatussa välitilassa, utooppisten ja dystooppisten maastojen rajamailla, tuolla puolen, muualla ja paikoissa, jotka eivät oikeastaan edes ole paikkoja. Minulle runous on sellaista kerrontaa synnyttävä ja ylläpitävä voima, joka pakenee tiukkaa raamistoa ja logiikkaa, sitä samalla purkaen.

*Mitä kaunokirjallisen ajan mallia tarjoaa tämä mutatoiva kenttäaika, öökkääika, tämä kouristeleva, kemiallinen, kamapölyinen, kuolema-aika, tämä sikiävö, sotkettu, öökkäinen, kostea, muuntuva, valikoiva, kitiininen, tahmainen, turvonnut, kuoleva aika, aika johon kuuluvat kouristelevat muodonmuutokset, sukupolvikuolemat, mutaatio, myrkytykset, dynaaminen haaste jatkuvuudelle, ja lineaarisen etenemisen sijaan holtittomasti lisääntyvät vaihtoehdot.*⁷⁶

75 McSweeney 2015b, s. 58.

76 McSweeney 2015b, s. 58.

Luonto asetetaan länsimaisen kirjallisuuden kaa-
nonissa toistuvasti passiiviseksi, romanttiseksi mai-
semaksi, pastoraali-idylliksi, jota vasten ihminen
esitetään aktiivisena toimijana ja kokijana.⁷⁷ Tällai-
nen tapa esittää luonto tapahtumien taustakuvana
ja lavasteena palautuu käsitykseen ihmisen ja luon-
non erillisyydestä, ja elämästä ihmiskokemukselli-
sen prisman läpi tarkasteltuna.⁷⁸ Piilevään luontoon
kaivautuva moninkirjoittaminen koettelee asetel-
maa puhtaasta ja koskemattomasta luonnosta, sillä
se huomioi, että luontoa lävistää säikeistö erilaisia
voimia ja pinteitä, ja se on jatkuvassa, monitahoi-
sessa altistumisen, liikkeen ja muutoksen tilassa,
sijoittuen myös (vinksahaneisiin) ajallisiin ja tilal-
lisiin mittakaavoihin, aivan kuten nekropastoraalin
epäselvä maasto ja ötökkäaika.

Piilevän, piilotetun ja syrjään työnnetyn luon-
non lisäksi varjoon ja kokemuksen ulottumatto-
miin jää muutakin. Kapitalismin tuotantorakenteet
ja kapitalismin teknologien aiheuttama tuho tapah-
tuvat naamioidusti ja abstraktisti jossakin muualla,
irrotettuina ja havaitsemattomissa arkikokemuksen
mittakaavoista. Ehkäpä tämä piilotettu, joka rajau-
tuu pois inhimillisestä arkikokemuksesta, ja kir-
joitusperinne, joka ei hakeudu hämärän ja piilevän
lähelle, johtaa kyvyttömyyteen tarttua kapitalis-
min ja ilmastokatastrofin ilmiöihin?⁷⁹ Voisi ajatella,
että pikakelautuva ötökkäaika nekropastoraalissa

77 Wilk 2019.

78 Toisaalta kirjallisuudessa ihmiskokemuksellista prismaa voidaan hyödyntää
outouden tunnustelemissa, kuten seuraavassa luvussa tarkastelen.

79 Kortekallio 2020b, s. 75..

voisi raottaa lukijalle kokemusta ympäristötuhosta, joka tapahtuu sellaisessa ajallisessa mittakaavassa, joka on täysin irti havainnon ja arkikokemuksen piiristä. Voisiko ötökkäajan tunteminen ja tunnus-telu johdattaa kokemuksellisesti lähemmäs pinte-
teen ja ilmastokatastrofin ilmiöitä, ja voisiko lukija tätä kautta saada vihiä ihmisperspektiiviä pake-
nevista ajan määreistä ja merkityksistä? Voisiko nekropastoraalin moniaikaisuus tulla sovelletuksi käsityksenä pinte-
teen ja ilmastokatastrofin moni-
aikaisuudesta, ja täten huomiona siitä, että erilai-
set syntymän ja kuoleman prosessit tapahtuvat lakkaamatta?

Ehkä sekoittuneessa, sakeassa välitilassa sijaitsevassa nekropastoraalissa kirjoittaminen voisi tarjota mahdollisuuden huomioida tarinassa sellai-
set jälkiluonnolliset ja ihmisenjälkeiset ilmiöt, joita tutkiakseen on pinnistettävä irti vakiintuneista tarinan kaarista ja suorilta aikajanoilta. Ehkä nekro-
pastoraalissa kirjoittaminen ja nekropastoraalissa tapahtuvat oudot kohtaamiset⁸⁰ voisivat havahdut-
taa siihen, että lajienvälinen elämä pinteessä on ötökkäaikaista, tempoilevaa, elämän ja kuoleman merkitsemää, yhteen liittyvää, mutta myös katkeile-
vaa ja kuihtuvaa?⁸¹

80 McSweeney 2015a, s. 13.

81 Haraway 2016, s. 40.

TAINARONIN HYÖNTEISENKALTAISET

Omanlaisensa ötökkäaikaisuus, moniaikaisuus ja muodonmuutokset toistuvat myös Leena Krohnin romaanissa Tainaronissa.⁸²

Jatkuva muutos, kuolema, syntymä ja satumukset ovat alati läsnä inhimillisen arkitodelisuuden laitamilla sijaitsevassa Tainaronissa, joka on elämän ja kuoleman välimaastossa sijaitseva kaupunki ilman rajoja ja karttaa. Se on alituisessa metamorfoosin tilassa⁸³, täynnä hyönteisihmisen kaltaisia olioita, hämääriä muodonmuutoksia ja kummallisia mittasuhteita.

Tuon Tainaronin mukaan tutkielmaani, sillä kuten McSweeneyn nekropastoraali, myös Tainaron horjahduttaa ihmisperspektiivistä käsin tarinointia. Luen rinnakkain alkuperäisteosta ja Pirjo Lyytikäisen kirjallisuusanalyysia⁸⁴ ja tartun erityisesti oman tutkielmani yhteydessä huomioon Tainaronin epävarmasta maantieteestä,⁸⁵ liittäen sen kaunokirjallista kuvausta hahmotelmiini pinteestä, altistumisesta ja piilevästä luonnosta.

Tainaronissa ihmiskertojan näkökulmasta tehtyä havainnointia ympäristöstä käytetään keirona osoittaa teoksen maailman *outouksia*. Se myös sekoittaa kertojahahmon ja lukijan omaksi tarkkailijakseen ja kokijakseen, joka tulee muun-kuin-ihmisen toimijuuden kohtaamaksi. Kuten toistuvasti Krohnin muussakin tuotannossa, myös Tainaro-

82 Krohn 1985.

83 Lyytikäinen 2013, s. 93.

84 Lyytikäinen 2013.

85 Lyytikäinen 2013, s. 94.

nissa rationaalinen ihmiskertojahahmo kokee muutoksen tilassa olevan ympäristön ja siihen hajoamisen uhkaavaksi, sillä se haastaa valistuksellista, klassista ihannetta pysyvästä, hallitusta ja kokonaisesta identiteetistä.⁸⁶ Kertoja tuntuu usein kaipaavan karttaa kaupungille, ja sen liukenevat, häilyvärajaiset reunamat pohdituttavat häntä, mutta saa vastauksekseen ainoastaan toteamuksen: ”Ei Tainaron ole paikka, niin kuin ehkä luulet. Se on tapahtuma, jota kukaan ei mittaa”⁸⁷. Tainaron on sekoitelma realismia ja fantasiaa, aikoja, paikkoja, ilmiöitä, historioita ja maantieteellisiä viittauksia. Se on koostelma monenlaisia merkistysviitekehyksiä, lajikehyksiä, merkityksiä ja intertekstejä.⁸⁸

Kirjoittaja Elvia Wilk⁸⁹ tarkastelee genrerajoja pakenevaa *outoutta* kirjallisuudessa, ja liittää outouden kokemuksen kohtaamiseen ei-inhimillisen kanssa, haastaen ja horjuttaen ihmisperspektiivistä lähtevää kokemista. Outous on kaikessa läsnä myös Tainaronissa, niin temaattisesti kuin tapahtumien ja hahmojenkin muodossa. (”Oudot” ovat eräitä Tainaronin asukkeja, joita kaupungissa yleisesti kartetaan ja vieroksutaan.)

Siinä missä tieteiskirjallisuudessa selitys kaikkeen kiinnittyy lopulta rationaalisiin ratkaisuihin, ja fantasiakirjallisuudessa yliluonnolliset taikaelementit selittävät tapahtumia, *outo kirjallisuus* asettuu käsitettävyyden hämärärajausuuksiin ja

86 Lyytikäinen 2013, s. 119, 132.

87 Lyytikäinen 2013, s. 93, Krohn 1985 s. 109.

88 Lyytikäinen 2013 s. 83, 85, 92.

89 Wilk 2019.

jatkuviin realismiin ja fantasian läpileikkauskoh-
tiin.⁹⁰ Oudon kokeminen myös sitoutuu kokijaansa.
”Se, mikä tuntuu oudolle riippuu itsestä, ja on siksi
myös poliittinen kysymys”⁹¹. Tainaronissa outou-
den kokemukset tulevat koetuiksi kertojahah-
mon kautta, joka ymmärtää merkillistä Tainaronia
omista kategorioistaan käsin.⁹² Outouden koke-
mukset ja niiden synnyttämä *outo tieto* ei kiellä
ihmisen jäsentelemää tietoa, mutta ei myöskään
typistä maailmaa yksinomaan ihmisen jäsentele-
män tiedon alaiseksi ja hallitsemaaksi.⁹³ Tainaronissa
luonto elää omine lainalaisuuksineen, toteutumatta
kertojahahmon ja lukijan odotuksien mukaisesti.
Voisiko tätä siirtää ekologiseen ajatteluun luonto-
suhteen käsityksen purkavana kimmokkeena, tai
luontokäsityksen moninmuovaavana, outouttavana
sysäyksenä? Outouden poliittisuus ja outous kirjal-
lisuuden keinona voisikin tulla nähdyksi normatii-
visuutta purkavana toimintana, joka kyseenalaistaa
määritelmät siitä, mikä tulee nähdyksi normaalina
ja hyväksyttävänä, sillä normaalin ja hyväksyttä-
vän määritelmän saaneet eliöt saavat osakseen etu-
oikeudet suojellusta, turvatusta elämästä. Monet
oudoiksi ja ihmiselle vieraiksi määritetyt olen-
not jäävät ilman tuota asemaa, ja hämäreäekologi-
nen ajattelu tuokin ajattelun keskiöön juuri sellaista
toimijuutta, joka tulee usein muuten tuomituksi
outona, epäsovittavana, epäselvänä ja vieraana.

90 Wilk 2019.

91 Wilk 2019.

92 Lyytikäinen 2013, s. 85.

93 Wilk 2019.

Tainaronissa on vain vähän puhdasta ja kaunista, "aitoa" luontokuvausta, ja teoksen läpi palmitujen viitteiden perusteella luen, että jonkinlainen tuhon tai vahingon uhka kyllästää Tainaronin ympäristöjä. Ehkä uhkan varjo kuitenkin ennen kaikkea muodostuu juuri maantieteen epävarmuuden ja muutoksenalaisuuden hyväksymisen ja kohtaamisen vaikeudesta? Juuri tässä se liittyy ajattelussani jälkiluonnolliseen tilanteeseen ja piilevään, huomaamattomissa tapahtuvaan luontoon kiertokulkuineen, kytköksineen ja vuorovaikutuksineen. Tainaronin muotoaan muuttava hämärärajainen ympäristö ja kummeksuntaa herättävät sekamuotoiset hyönteisoliot aiheuttavat kertojahahmossa epäilyksiä, sillä ne määrittyvät niin epäselvästi ihmiselle tuttuihin kategorioihin, joista elämää määritetään ja arvotetaan.

Marietta Radomska ja Cecilia Åsberg tarkastelevat elämistä ja kuolemista yhteen kietoutuneina ja yhdessä muuttuvina.⁹⁴ Aivan kuten nekropastoraalissa ja Tainaronissa, prosessit syntymisen ja kuoleman, kasvamisen ja rappeutumisen ja kukoituksen ja mätänemisen välillä toteutuvat monitahoisina ja yhtäaikaisina.

Epä/eläminen⁹⁵ on Radomskan luonnosteleva käsite, jonka avulla tarkastella elämä/kuolemakahtiajakoa samanaikaisina, monimutkaisina ja vuorovaikutuksellisin prosesseina. Juuri nämä samanaikaisesti elämään ja kuolemaan kietoutu-

94 Radomska & Åsberg 2020.

95 Radomska & Åsberg 2020, s. 42.

neet tapahtumat kauhistuttavat Tainaronin kertojahahmoa, sillä ne hämärtävät käsitykset siitä, mikä on vierasta ja välteltävää ja mikä tuttua ja ymmärrettävää. Krohnin proosatekstikokoelma *Rapina*⁹⁶ sisältää liitteenomaisen lisäyksen Tainaroniin, joka tulee koskettaneeksi epä/elämisen yhteenkiertyneisyyttä.

*Se kertoo metamorfooseista, jotka koettelevat kaikkea luontoa – sekä elävää että ns. elotonta – kirpusta tähteen, kivistä ja ruohosta ihmiseen. Sama muutoksen vastustamaton voima, joka synnyttää meidät, myös murhaa meidät. Me olemme sen ominta luovuttamatonta ominaisuutta. Vielä enemmän: me olemme itse samaa voimaa.*⁹⁷

TIHKU (vesi & märkä teksti)

Tunnen kuinka teksti välkehtii. Nuolen sanoja, ne maistuvat sokerilta ja sakalta, liikkuvat karheina kielellä, putoavat mätänä taivaalta, tiukuvat tahmeina, valuvat kuolana tyynylleni.

Kirjoittaminen on ruumiillista ja kokonaisvaltaista. Kirjoittaessa käännän nahkani nurinpäin ja vuodan sanoja. Olen märkä, ja märkyyteni on erottamatonta märestä maailmasta.

96 Krohn 1989.

97 Krohn 1989, s. 45.

Koska olen tutkielmani saatossa viitannut usein ohentuviin, reikäisiin ja vuotaviin rajoihin, ja käännellyt käsitystä altistumisesta ja lajienvälisestä vuorovaikutuksesta, en malta kaivausteni lomassa olla antautumatta vielä yhden kohtaamani materian – veden – kuohuille. Koska Cixous viittaa kirjoittamalla ja kirjoittaessa sukeltamiseen⁹⁸, haluan vielä sukeltaa, kahlata, kylpeä ja kastua, ja virittäytyä tutkimaan tihkuvaa, lorisevaa, kuohuvaa ja huuhtoutuvaa. Ymmärrys ruumiista märästä materiasta koostuvana ja huokoisena, vuotavana ja sisäänsä imevänä, linkittää olemassaoloni jatkuvaan yhteyteen ja vuorovaikutukseen märkiin kanssa-olijoihini, muihin vetisiin olentoihin, ruumiisiin ja vesimaisemiin.⁹⁹

Vesi hahmottuu aineeksi, joka linkittää kirjoittavan ruumiin moneen suuntaan levittäytyvään ja yltävään materiaaliseen vuorovaikutukseen.

Yksi tapa tarkastella tätä veden huuhtomaa altistuneisuutta jälkiluonnollisessa tilanteessa on toksinen ruumiillistuminen,¹⁰⁰ sillä kierrätän ja vaihdan erilaisia myrkkyjä muiden eliöorganismien ja vesikehojen kanssa—ja kautta—takaisin itseeni. Erilaiset synteettiset kemikaalit, jäte ja myrkky ovat paitsi ainesta, jolle ihmisruumis on altistunut, myös ainesta, joka liittyy ihmisruumiin kytköksiin osaksi erilaisten inhimillisten ja ei-inhimillisten olentojen ja maisemien verkostoa, eri-

98 Cixous 1993, s. 5-6.

99 Neimanis 2019.

100 Radomska & Åsberg 2020, s.42-43.

laisiin vuorovaikutuksiin, jaettuun pinteeseen. Tätä voidaan kuvata toksiseksi sukulaisuudeksi.¹⁰¹

Tämä vetinen vaihto ja vuorovaikutus on käynnissä koko ajan, sillä vesi läpäisee tavalla tai toisella lähestulkoon kaikkea, ja siinä kaikessa altistunut ruumis on huokoinen, reikäinen ja vuotava. Se valuu ympäristöönsä ja imee ympäristöstä sisään. Vesi tällaisena läpäisevänä voimana huuhtoo vasten hallitsevaa länsimaalaista käsitystä yksilöiden ja asioiden erillisyydestä. Erillisyys, myös ihmisen ja muun-kuin-ihmisen, sekä ihmisen ja luonnon, ei olekaan märästä, valuvasta, vuotavasta perspektiivistä enää alkuunkaan yksiselitteistä.

Omassa ruumiissani, josta noin niin iso osa on vettä, virityn huomaamaan, kuinka vesi kiertää ja läpäisee, lähtee ruumiistani ja palautuu ruumiiseeni, ja siten näen ruumiini ensisijaisesti yhteisenä ja jaettuna, ja osana jotakin laajempaa, kuin arkiaistini tai käsityskykyni ymmärtää.¹⁰²

Tämä muokkaa ruumiillista ekologista kokemusta perinpohjaisesti, eikä olemiseni ei ole omaani, vaan rajani ovat aukkoja ja repeämiä täynnä. Raoissani, reunoillani ja rei'issäni on käynnissä jatkuva kuohu.

Kaisa Kortekallio esittää **eläytyvän lukijan**¹⁰³ sellaisena kokeellisena lukijapositiona, johon asettumalla voi kehittää toimijuutta jälkiluonnollisen tilanteen pinteessä. Eläytyvä luke-

101 Radomska & Åsberg 2020, s. 43.

102 Neimanis 2019.

103 Kortekallio 2020b, s. 78.

minen on kerronnallisen kokemuksellisuuden tunnustelua, johon sisältyy olennaisesti posthumanistinen esiyymmärrys lukevasta ruumiista yksilöä laajempien voimien läpäisemänä.¹⁰⁴ Tämä käsitys hälventää ja puhkoo sitä rajaa ja erillisyyttä, jota ehkä ajatellaan myös kirjoittavan ruumiin ja lukevan ruumiin väliseksi.

Liitän osaksi tätä kirjoittajan ja lukijan vuorovaikutusta kääntelevään osuuteen filosofi Petra van Brabandtin spekulatiota ”märästä estetiikasta”¹⁰⁵. van Brabandt tarkastelee märkää estetiikkaa liikkuvan kuvan, taiteen ja queer-pornografian konteksteissa, mutta haluan kokeillen punoa sen piirteitä yhteen myös kirjoittamisen ja lukemisen toimintaan.

Brabandtin luonnosteleman **märän teorian** voi nähdä lisäyksenä, tarkennuksena tai laajennuksena käsitykseen ruumiillisuudesta ja ruumiillisesta kokemuksesta. Koska ruumis koostuu märästä aineksesta, tuntuu märkä estetiikka olevan vääjäämättömästi kosketuksissa tihkuvaan, vuotavaan ja huokoiseen olemisen tapaan, kiistatomaan ja pakenemattomaan vuorovaikutukseen ja vaihtoon, ja siten erityisen sovellettavissa ajatukseen kirjoittamisen ja lukemisen aktin huokoisuudesta ja yhteen kietoutuneisuudesta. Selventääkseni märän estetiikan piirteitä ja sitoakseni niitä ruumiiseen ja kirjoittamiseen, puran omien muistiinpanojeni kautta van Brabandtin teoriointia hänen

104 Kortekallio 2020b, s. 78-79.

105 Oma suomennokseni, alkup. wet aesthetics.

luennoltaan *To Heat By Melting*.¹⁰⁶ On huomioitavaa, että jotakin väistämättä katoaa, jää mainitsematta ja toistuu epätarkasti sanallistaessani tulkintojani ja havaintojani van Brabandtin märestä teoriasta, joka tuntuu itsekkin vasta kehkeytyvältä ja muotojaan hakevalta. Ehkä voisikin ajatella, että omat tulkintani ja havaintoni asettuvat tässä yhteydessä osaksi mären teorian tihkuvaa kudelmaa.

Märkyys, liukkaus, virtaus ja vuotaminen ovat haaste staattiselle, kuivalle patriarkaatin määrittämälle tiukkaraamiselle järjestykselle ja hierarkialle, sekä käsitykselle itsenäisestä, hallitusta yksilöstä. Kastumatta säilyminen ei ole vaihtoehto märissä kohtaamisissa, ja märkä uhkaa aina hyökyä kuivan päälle. Märkä on katsomisen, kokemisen, osallistumisen ja tuntemisen tapa, joka aiheuttaa kokijassaan voimakkaan tuntemuksen ruumiissa, yhdistäen katsojan ja katsottavan. Märkä estetiikka onkin poliittinen työkalu purkamaan käsitystä aktiivisesta kokijasta ja passiivisesta kohteesta.

Mären tunnustelu kuivan kautta havainnollistaa sen syvältä ruumiista kohoavaa voimaa; siinä missä kuivuus jää etäiseksi ja ulkokohtaiseksi, perustuu järjelle, on teknistä, pedanttia, koherenttia, intellektuaalista, kylmää ja loogista, tuntuu märkyys erottamattomana ruumiillisesta kokemuksesta. Eikö tämä tihkuva, valuva, vuotava, imeytyvä ja altistava juurikin puhuttele käsitystä eläytyvästä lukijasta, joka tulee lukemansa teks-

tin kastelemaksi? Esittämättä viimeistelyä määritelmää siitä, millaista *märkä teksti* on tai voisi olla, jätän tämän pohdinnan avonaiseksi ja päättelämättömäksi. En ajattele sille olevan muuta tapaa tulla määritellyksi, kuin kirjoittamisen tapahtuman hetkessä, mutta asetan sen kuitenkin läheisesti kosketuksiin kaivautuvan ja sukeltavan kirjoittamispraktiikan kanssa, sekä ymmärryksen erilaisten voimien, kuten vetisen vuorovaikutuksen, läpäisemistä kirjoittavista ja lukevista ruumiista.

Märän teorian kautta näen kirjoittamisen ja lukemisen toisiaan leikkaavana intiiminä tapahtumana, jossa syntyy oma kokemuksensa, oma maailmansa ja oma todellisuutensa kirjoittajan ja lukijan maailmojen ja kokemusten muodostamana. Se ei ole pelkästään tekstin lukemista, vaan tekstin tunnustelemista ja tuntemista, ja tekstin koskettamaksi, vaikuttamaksi ja tartuttamaksi avautumista. Tämä luo kirjoittajan ja lukijan välille oman jaetun altistumisensa. Valutan tekstiin itseäni, lukija imee sitä itseensä, ja sitten taas valuu ja vuotaa toisaalle, ja kun minä luen, imen lukemaani tekstiä, ja valun ja vuodan, ja näin ketjut, yhteydet, linkit ja vaihto syntyvät ja levittäytyvät. Tämä on kirjoittajan, lukijan ja tekstin välillä tapahtuva märkä kohtaaminen ja tätä vaihtoa ajattelen kirjoittamiseen ja kirjallisuuden piiriin sovellettavana märkänä teoriana.

Kortekallio kirjoittaa, että lukeminen muuttaa ruumiillista kokemusta ja kokemusta jälkiloonnollisessa pinteessä, eikä se tapahdu tiedon tasolla, vaan on tuntoisuustaitojen kehittymisen kautta,

saaden aikaan uusia ajatuksia ja uusia tuntemuksia, uudenlaista kytkeytyneisyyttä.¹⁰⁷ Lisäys tähän eläytyvään lukijaposition voisi myös olla empaattinen luenta, joka on Amber Jamilla Musserin hahmottelema tunteva ja kokeva lukemispraktiikka.¹⁰⁸ Empaattisessa luennassa lukija ei suhtaudu kirjoittajaan yhtenäisenä, ilmeisenä tai kokonaisena yksilönä, vaan kyhäelmänä identiteettejä, kokemuksia ja näkökulmia. Kirjoittaja ei ole lukijalle kuulas ja käytettävissä oleva, eivätkä kirjoittajan tarkoitusperät välttämättä avaudu läpinäkyvästi lukijalle, mutta aineellisella tasolla kirjoittajan ja lukijan välille muodostuu jonkin kokemuksellisesti jaetun linkittymiä, kumppanuutta ja sukulaisuutta. Kuten tuonnempana totesin, feministinen spekuloi va tietoa, ja siitä versoava moninkirjoittaminen, syntyy erilaisten positioiden ja kokemusten risteämissä, ja on liikkuvaa ja paikantuvaa. Kirjoittamisen/lukemisen tapaa ei voi pitää erillisenä kirjoittajan/lukijan elämästä tai kokemuksesta, ja kirjoittamisen/lukemisen kokemus määrittyy kirjoittajan/lukijan omista kokemuksista käsin. Tässä kirjoittaja-lukija-teksti seoksessa tapahtuu yhteenliittymistä, mutta myös kokemuksista ja positioista kumpuaavaa erillisyyttä ja erilaisuutta. Kyse ei ole tietämisestä, vaan kohtaamisista, joissa tietoa syntyy.

Kirjoittaja ja filosofi Simon(e) van Saarloos kirjoittaa, kuinka sanojen ja tekstin nuoleminen on tapa tunnustella ja käänellä. Märkä kirjoittami-

107 Kortekallio 2020b, s. 75..

108 Musser 2014, s. 21-25.

nen on minulle sanojen nuolemista. Sen sijaan, että sanat ja ajatukset asettelee esille, on kyse niiden tuntemisesta ja tunnustelemisesta, nuolemisesta, imeskelystä ja nautinnosta. Imiessä ja mehevöittäessä sanat saavat poliittisen latauksensa.¹⁰⁹

MEHEVÖITYMINEN (komposti & kääntely)

Tämä osa tutkielmaa on vain sen näennäinen lopetus. Oikeastaan on vain kyseessä mehevöitymisen vaihe, yksi monista kirjoitus- ja tutkimusprosessiin sisältyvistä jaksoista, jossa jään viipyilemään löydöksissäni ja jossa äidyn, aktivoidun, kehkeydyn ja notkistun. Tämä on välitila, ja mehevöityminen on tässä välitilassa tapahtuvaa joksikin muodostumista ja muokkaantumista, muokatuksi tulemista. Kirjoittava ruumiini jää samaan seokseen osana muuta vastaavalla tavalla kompostoituvaa ainesta, jaettuun tilaan ja jaettuun keitokseen.

Mehevöitymisvaiheeseen jääminen tai jättäytyminen ei ole helppoa. Tuntuu hankalalta, että juuri tätä seuraavat vaiheet, ja näitä vaiheita seuraavat vaiheet jäävät tapahtumaan tämän tekstin ulkopuolella. Teksti tuntuu täten vaikealta koskaan hyväksyä valmiina, eheänä kokonaisuutena, vaikka sen jossakin määrin odotetaan sellainen olevan, akateemisen kriteeristön mukaisesti. Tunnustan myös empimättä, että oma kieleni, ymmär-

rykseni ja kokemuksen ovat ennen kaikkea rajallisuuden määrittämiä, ja olen pyrkinyt jättämään tätä päättelämättömyyttä myös tekstiin kesken-eräisinä kysymyksinä ja kytetyvinä pohdintoina. Kuitenkin, ja ensisijaisesti, myös nämä empimiset ja epäroinnit kuuluvat hämäreäkologiseen ajatteluun, joka on hakevaa, ikään kuin jalansijan etsimistä paikoista, joissa on vaikea ylipäättään liikkua jalan. Ehkä voisi ajatella, että on enemmänkin kyse kartoittamisesta ja pohjustamisesta, sillä tutkielmani ei voisikaan olla muuta kuin reittejä etsivä ja ehdottava.

Näennäisen staattisistakin vaiheista huolimatta tutkielman työstäminen on jatkuvaa muutoksen ja tempoilun tilaa, aktiivista mehevöittämistä, vaikka usein vain piilevällä ja hitaana, hiljaisena kytevällä tavalla. Tämä tekee tutkimisesta ajoittain epävarmuuden ja pelon kyllästämää, sillä mehevöityminen ja mehevöittäminen vaativat myös uskallusta antautua kehkeytymiselle ja äitymiselle, vierailta ja kartoittamattomillakin aihioilla. Tutkielma onkin omanlaisensa pinne, joka päätelmien sijasta jättäytyy edelleen tunnustelemaan ja kääntelemään.

Kun mehevöitymisvaiheen jälkeen jatkan kirjoittamista, jatkan näissä samoissa kaivannoissa, tässä altistuneessa ruumiissa, pinteessä, piilevässä luonnossa ja täällä hämärässä. Tutkielma kasvattaa suuntaviivoja, oksistoja, juurakkoja ja lonkeroita jatkotutkimukselle, jolle jo hahmottelen suuntaviivoja.

Karen Baradin kääntelevä ja käänneltävä teoria on kompostissa möyhimistä. Kääntelevä ja käänneltävä ei ole rajattavissa entisen ja nykyisen, tai nykyisen tai tulevan kautta, sillä rajat ovat jatkuvan möyhinnän kohteena. Sama aines tulee sekoitetuksi loputtomasti uudelleen, ja ottaneeksi aina uusia muotoja. Se on jatkuvaa kääntelyä, kaivamista ja penkomista, uudestaan ja uudestaan, aivan kuten madot kääntelevät maaperää kompostiksi, nielevät sitä, ulostavat sitä, kaivaen sinne ilmavuutta, päästään sinne happy, avaten sitä uudelle elämälle.¹¹⁰

Moninkirjoittaminen kaivautuen ja käännellen voi olla vastaavanlaista toimintaa, muokkaamista, kääntelyä, kaivelua, mehevoitymistä, saostumista, liuottumista... Ehkä moninkirjoittamisen, moninlaisten tarinoiden luominen, on kuin ravinteikkaan, kuhisevan maaperän —uuden elämän— tekemistä ja mukaan tuomista. Niin moninkirjoittamisessa kuin kompostissakin tapahtuu hajottamista ja hajoamista, ja sen seurauksena syntyy uutta, monta, elämää mahdollistavaa.

Tutkielma jättää vielä kehkeytyväksi pohdinat siitä, kuinka ekologista kokemuksellisuutta tai kokemuksellista ekologiaa voisi harjoittaa myös kuvataiteen tekemisessä kirjoittamalla tapahtuvan aktiivisen ajattelun, virittäytymisen ja tunnustelun keinoin. Vähintäänkin voi ajatella, että ilman moninajattelua, jolle moninkirjoittaminenkin perustuu, ei ole myöskään sellaista tulevaisuutta, jossa taiteella ja taiteen tekemisellä olisi sijaa.

Astrida Neimanis kirjoittaa, kuinka oleelliset teoriat, konseptit, ideat ja ajatukset ovat jo täällä ja tässä, jollakin lailla muovautuneina, melkein kosketusetäisyydellä, odottamassa kytke- mistä, vielä kytkeytymässä.¹¹¹ Moninkirjoittaminen ja hämääneekologinen ajattelu kantavat voimaa, joilla teorioita ja tarinoita kytetään ja aktivoitaan.

Siispä jatkan kirjoittamista, ja kirjoittaessa riskipölytyn, hyytelöidyn, karamelisoidun, eläimellistyn, lahoan, homehdun, kostun, jännityn, kirkastun, haalistun, supistun, puhkean, venyn, lohkeilen, himmenen, kiehun, sakeudun, haaraudun, ohennun, tulvehdin, sulan, sotkeudun, rustoudun, mädännyn, hyydyn, tulehdun, rönsyän, rakkuloidun ja kompostoidun.

Kirjoittaessa olen monta, enemmän-kuin, purskahtelevia hyrskyjä ja hiljaista kohinaa.

KIRJALLISET LÄHTEET

- CAConrad. 2014. *Ecodeviance*. Seattle: Wave Books.
- Castro, Teresa. 2019. *Queer Botanics. Mal - a journal of sexuality and erotics*. *Plantsex*. 3/ 2019, 59-62.
- Cixous, Hélène. 2013. *Medusan Nauru ja muita ironisia kirjoituksia*. (suom. Heta Rundgren & Aura Sevón.) Helsinki: Tutkijaliitto.
- Cixous, Hélène. 1993. *Three Steps on the Ladder of Writing*. (kääntänyt Sarah Cornell & Susan Sellers.) New York: Columbia University Press.
- Coccia, Emanuele. 2019. *Queer Botanics. Mal - a journal of sexuality and erotics*. *Plantsex*. 3/ 2019, 31-36.
- Haraway, Donna. 1990. *Simians, Cyborgs, and Women*. New York: Routledge.
- Haraway, Donna. 2016. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press Books.
- Kortekallio Kaisa. 2020a. *Reading Mutant Narratives: The Bodily Experientiality of Contemporary Ecological Science Fiction*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kortekallio, Kaisa. 2020b. *Spekulatiivinen kokemuksellisuus toisluonnollisessa tilanteessa. niin&näin* 1/20, 75-83.
- Krohn, Leena. 1985. *Tainaron*. Helsinki: WSOY, Teos.
- Krohn, Leena. 1989. *Rapina ja muita papereita*. Helsinki: WSOY.
- Lyytikäinen, Pirjo. 2013. *Leena Krohn ja allegorian kaupungit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- McSweeney, Joyelle. 2015a. *The Necropastoral: Poetry, Media, Occults*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press
- McSweeney, Joyelle. 2015b. *Hyönteisaikaa – Kitiininen nekropastoraalinen hyperaika tulevaisuutta vastaan*. (suom. Jouni Teittinen.) *Tuli&Savu* #80, 56-63.
- Morton, Timothy. 2016. *Dark Ecology. For a Logic of Future Coexistence*. New York: Columbia University Press.
- Musser, Amber Jamilla. 2014. *Sensational Flesh: Race, Power, and Masochism*. New York: NYU Press.
- Neimanis, Astrida. 2019. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic.
- Radomska, Marietta & Åsberg, Cecilia. 2020. *Elämästä luopuminen – Biofilosofiasta, epäelämisestä, toksisesta ruumiillistumisesta ja etiikan uudelleenmuotoilusta*. (suom. Jussi Rossi.) *niin&näin* 1/20, 39-46.
- Salminen, Antti. 2016. *Joitakin huomioita sienistä – eli miksi pimeä ekologia ei ole tarpeeksi pimeää. niin&näin* 3/16, 86-87.
- Shotwell, Alexis. 2016. *Against Purity. Living Ethically in Compromised Times*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tsing, Anna. 2015. *The Mushroom at the End of the World*. Princeton: Princeton University Press.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

- Anonymous. 2011. *Desert*. The Anarchist Library. <https://theanarchistlibrary.org/library/anonymous-desert#toc34>
- Barad, Karen. 2012. *On touching – the inhuman that therefore I am*. http://womenstudies.duke.edu/uploads/media_items/on-touching-the-inhuman-that-therefore-i-am-v1-1.original.pdf
- Barad, Karen. 2014. Diffracting Diffraction: Cutting Together-Apart, *Parallax* 3/20, 168-187. <http://dx.doi.org/10.1080/13534645.2014.927623>
- Butler, Judith. 2018. Luento. *My Life, Your Life: Equality and the Philosophy of Non-Violence*. University of Glasgow. <https://www.gla.ac.uk/events/lectures/gifford/previouslectures/judithbutler/>
- CAConrad. 2016. *Extreme Present: A Conversation with CAConrad*. (haastattelija: Ross Simonini.) <https://openspace.sfmoma.org/2016/11/extreme-present-a-conversation-with-caconrad/>
- Halberstam, Jack & Nyong'o, Tavia. 2018. *Introduction: Theory in the Wild*. South Atlantic Quarterly Volume 117, 3/18. <https://doi.org/10.1215/00382876-6942081>
- Van Brabandt, Petra. 2018. Luento. *To Heat By Melting*. <https://vimeo.com/302085861>
- van Saarloos, Simon(e). 2020. *Language is material: a conversation with Simon(e) van Saarloos*. (haastattelija: Melissa Matthewson.) <https://therumpus.net/2020/01/the-rumpus-interview-with-simone-van-saarloos/>
- Wilk, Elvia. 2019. *Toward a Theory of the New Weird*. <https://lithub.com/toward-a-theory-of-the-new-weird/>

KUVALÄHTEET

- Saarinen, Samuli & Salminen, Elena. 2019. *Runopressu*